SOFIA DOBRA

Cartea mea de gramatică 6

Conform noii programe

art educațional

Cuprins

Unitatea 1

Vocabularul

Vocabularul unei limbi este în permanentă mişcare, prin apariția de cuvinte care trebuie să denumească realități noi și ieșirea din uz a unor cuvinte, ca urmare a dispariției realităților denumite de acestea.

- Vocabularul
- Sinonimele. Antonimele
- Omonimele. Cuvintele polisemantice
- Sensul cuvintelor în context
  - Recapitulare
  - Evaluare (teste)

4. Utilizarea corectă, adecvată și eficientă a limbii în procesul comunicării orale și scrise

4.2. aplicarea conștientă a achizițiilor lexicale și semantice de bază, din limba română standard, pentru exprimarea corectă a intenției comunicative;

4.4. utilizarea deprinderilor dobândite pentru monitorizarea corectitudinii comunicării, prin raportarea la normă;

4.5. redactarea unor texte, valorificând gândirea logică și competența lingvistică, în procesul de învățare pe tot parcursul vieții.

Vocabularul

Observ și învăț!

Vocabularul sau **lexicul** reprezintă totalitatea cuvintelor care există sau au existat cândva în limbă.

ex. 1

Vocabularul este într-o permanentă mișcare, prin apariția de cuvinte noi, dispariția de cuvinte vechi sau schimbarea sensului unor cuvinte. Vocabularul limbii române cuprinde aproximativ 120 000 de cuvinte.

ex. 2

Cuvântul este unitatea de bază a vocabularului. Cuvântul are:
- **sens** sau înțeles, care este **conținutul** său;
- **sunete** sau înveliș sonor, care constituie **forma** lui.

ex. 3; 4

În dicționare, cuvintele sunt așezate în **ordine alfabetică**. Pentru a găsi un cuvânt în orice tip de dicționar, căutarea trebuie să aibă în vedere, în primul rând, prima literă interioară diferită a unor cuvinte care au primele litere identice.

ex. 5; 6

Dinamica vocabularului

1 **Subliniază cu o linie cuvintele noi și cu două linii cuvintele ieșite din uz din propozițiile de mai jos.**

a. Mi-am cumpărat un mouse nou pentru calculator.
b. Plasma din living s-a stricat.
c. Spătarul ducea pe o pernă sabia voievodului.

2 **Încercuiește sensul cuvântului *nemernic* din fragmentul de mai jos.**

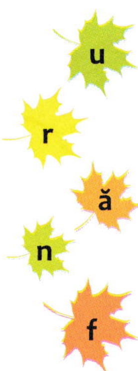
„Mai stai și nu te bucura așa degrabă, că încă ești *nemernică* pe aceste locuri.“

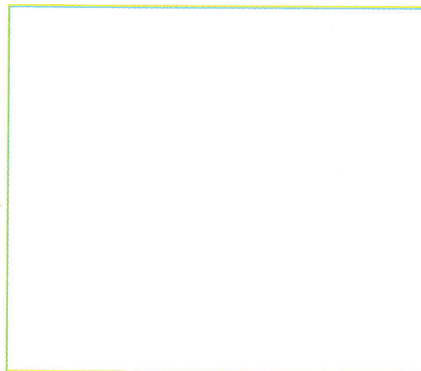
Ion Creangă – *Povestea porcului*

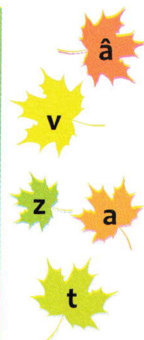
a. ticălos; **b.** mârșav; **c.** străin.

Cuvântul

3 **Formează din literele de pe frunze cât mai multe cuvinte. Scrie-le în caseta dată.**

4 **Precizează sensul (conținutul) și sunetele (forma) cuvintelor de mai jos.**

- crizantemă — sens ______ — sunete ______
- vijelie — sens ______ — sunete ______

5 **Ordonează alfabetic cuvintele din seria de mai jos, scriind cifra corespunzătoare în pătrate.**

• toamnă ☐	• tufănică ☐
• nor ☐	• gri ☐
• ploaie ☐	• burniță ☐
• vânt ☐	• umbrelă ☐
• crizantemă ☐	• brumă ☐

6 **Încercuiește prima literă interioară diferită după care se ordonează alfabetic seria de cuvinte de mai jos.**

• vânt • vânticel • vântișor • vântoaie • vântos • vântui • vântuit • vântuleț • vântura • vânturare • vânturat • vânturatic • vânturătoare • vânturătură • vânturel • vânturos • vântușor

7 **Notează sensul cuvântului scris colorat în enunțurile de mai jos.**

a. Mașina noastră de spălat are o cuvă cu **volum** mic.

___

b. Televizorul este dat la **volum** maxim.

___

c. Pe biroul meu, este un **volum** frumos ilustrat.

___

Sensul unui cuvânt se stabilește în context. **Contextul** este o îmbinare de cuvinte, un enunț sau un text în care apare un cuvânt.

ex. 7

Utilizarea corectă a cuvintelor

8 **Subliniază forma corectă a cuvintelor de mai jos.**

- foarfece/foarfecă
- giuvaier/juvaier
- mingie/minge
- prompt/promt
- sandală/sanda
- tangou/tango

9 **Încercuiește forma preferată de norma literară dintre variantele de mai jos, ambele considerate corecte.**

- corijent/corigent
- deseară/diseară
- mânăstire/mănăstire
- pieptăn/pieptene
- sandvici/sendviș
- zburlire/zbârlire

10 **Subliniază cuvântul potrivit pentru propozițiile date.**

a. Legea are 30 de *aliniate/alineate*. **b.** Am o plapumă cu fața din *atlas/atlaz* galben. **c.** Mihai este un elev *eminent/iminent*. **d.** Am studiat un text *literal/literar*. **e.** Diana este *originară/originală* din Brașov.

Pentru a cunoaște forma corectă a cuvintelor trebuie consultat *Dicționarul ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române* (DOOM^2), apărut în 2005, prin care se stabilește norma literară.

ex. 8; 9; 10

DIFICULTĂȚI

Există cuvinte folosite mai des și înțelese de toți vorbitorii unei limbi și cuvinte rar utilizate, precum termenii științifici și tehnici (*miocard, morfem*), termenii ieșiți din uz (*pârcălab, rigă*), cuvintele folosite în anumite zone ale țării (*barabulă, curechi*).

În limbă, există cuvinte care se pronunță și se scriu greșit în raport cu forma literară. De exemplu, *ștofă* în loc de forma corectă *stofă*.

Sunt situații în care norma acceptă două forme corecte, preferată fiind prima formă din dicționar. De exemplu, *șasla/ceasla* („soi de viță-de-vie care produce struguri de masă").

O atenție deosebită trebuie acordată cuvintelor care seamănă ca formă, dar au sensuri complet diferite. De exemplu, *glaciar*, „care aparține perioadei când pământul era acoperit cu ghețari" (Am văzut un lac *glaciar*.) și *glacial*, „rece ca gheața" (Mi-a vorbit pe un ton *glacial*.)

Exersez

1 Subliniază cuvintele noi din lista de mai jos.

• arici • bujor • computer • dimineață • hit • internet • jogging • mouse • on-line • plasmă • rățoi • weekend

2 Găsește în enunțurile de mai jos, după contextul dat, sensul cuvintelor scrise italic și care sunt ieșite din uz. Scrie, în pătrate, cifra corespunzătoare sensului, alegând dintre cele precizate în dreptunghiuri.

• Boierul îmbrăcase *un caftan* de mătase împodobit cu fir de aur. ☐
• *Comisul* a scos un cal alb din grajd. ☐
• Domnița privea apa din *havuz*. ☐
• *Pârcălabul* a poruncit închiderea porților cetății. ☐
• Pescuiam într-*un ostrov* plin de verdeață. ☐
• Voievodul a dat *un ucaz*. ☐

1 bazin de apă construit din piatră, de obicei, cu arteziană în interior	**2** conducător al unui județ, al unui ținut, al unei cetăți	**3** decret, ordonanță, ordin
4 insulă mai mare	**5** mare dregător care avea în grijă caii și grajdurile domnești	**6** obiect de îmbrăcăminte lung și larg pe care îl purtau domnitorii și boierii

3 Precizează dacă sunt vechi sau noi cuvintele de mai jos, care denumesc mijloace de transport, trăgând liniile corespunzătoare.

autobuz		metrou
automobil	**cuvinte vechi**	poștalion
avion		trăsură
caleașcă	**cuvinte noi**	tren
diligență		troleibuz

4 Menționează sensul și sunetele (vocale, consoane, semivocale) din care sunt alcătuite cuvintele date.

• brumă < sens ______ / sunete ______
• toamnă < sens ______ / sunete ______
• ploaie < sens ______ / sunete ______
• vânt < sens ______ / sunete ______

5 Subliniază forma corectă a variantelor de mai jos.

• binoclu/benoclu
• egzemă/eczemă
• indentitate/identitate
• maseur/masor
• particolă/particulă
• pancartă/pancardă

- păianjen/paianjen
- ștand/stand
- strangulare/ștrangulare
- stampilă/ștampilă
- vaselină/vasilină
- zilier/ziler

6 **Indică, în pătrate, care este prima formă, preferată de normă, și care a doua în cazul variantelor de mai jos, toate corecte.**

- alică ☐/alice ☐
- cearceaf ☐/cearșaf ☐
- clovn ☐/claun ☐
- colindă ☐/colind ☐
- ferestrău ☐/fierăstrău ☐
- filosof ☐/filozof ☐
- muschetar ☐/mușchetar ☐
- proră ☐/provă ☐
- reîncarnare ☐/reincarnare ☐
- tumoră ☐/tumoare ☐

7 **Corectează greșelile din propozițiile de mai jos.**

a. La noul servici am un salar mai mare.
b. Are la genunche o boală de origină necunoscută.
c. Am observat pe linoleu un șoarec.
d. Anca și-a prins în păr o pamblică roz.

8 **Încercuieşte dintre cuvintele scrise italic pe cele care trebuie folosite în contextele date.**

a. Îmi scriu compunerile, folosind corect *aliniatul/alineatul*. **b.** Merg *anual/anuar* la mare. **c.** Ion Georgescu a fost *învestit/investit* primar. **d.** Traducerea mea *literală/literară* a păstrat sensul textului, chiar dacă nu sună prea bine. **e.** Compania vinde utilaj *petrolifer/petrolier*. **f.** Am dat un *text/test* la biologie. **g.** Casa bunicilor mei are multe *dependențe/dependințe*. **h.** De la aparat, am cumpărat o ciocolată cu doar două *fișe/fise*.

9 **Uneşte cu norul, printr-o linie, cuvintele din lista dată care alfabetic se plasează între cele două cuvinte de mai jos.**

ploaie   prognoză

- plat
- plop
- plută
- pod
- polar
- pom
- poză
- prof
- program
- proză

10 **Menționează forma din dicționar a cuvintelor date.**

• alungau • a burnițat • copacilor • dorinței • fugară • idolului • largi • norișorii • ploioase • stațiile • șuierul • torentele

Test flash

1. **Precizează sensul și sunetele din care sunt alcătuite cuvintele date.** 3 puncte
   • burniță • moară • telefon
2. **Subliniază formele corecte.** 3 puncte
   • container/conteiner • excroc/escroc • șurubelniță/șurupelniță
3. **Încercuiește cuvântul potrivit pentru propozițiile de mai jos.** 3 puncte
   a. Omenirea *a evaluat/a evoluat* din Antichitate până astăzi. **b.** Am achitat telefonul mobil în *numeral/numerar*. **c.** Mașina are *șasiu/sașiu* solid.

Din oficiu: 1 punct.

Sinonimele. Antonimele

Observ și învăț!

Sinonimele sunt cuvinte cu formă diferită și cu sens asemănător sau identic. ex. 1

Sinonimele se stabilesc numai în context, existând foarte puține situații în care sensurile sunt identice (*lexic* – *vocabular*). Sunt sinonime doar acele cuvinte care, înlocuite, nu schimbă sensul enunțului. În cazul cuvintelor cu mai multe sensuri, se stabilesc sinonime pentru fiecare sens al cuvântului. ex. 2; 3

Sinonimele sunt aceeași parte de vorbire:
- substantive;
- verbe;
- adjective:
- numerale;
- prepoziții.

ex. 4

Se poate stabili o relație de sinonimie între:
- două cuvinte (*a construi* – *a clădi*);
- o expresie și un cuvânt (*a călca în străchini* – *a greși*);
- două expresii (*sărac cu duhul* – *făcut grămadă*).

ex. 5; 6

Ce sunt sinonimele

1 Subliniază sinonimele din textul de mai jos.

După ce am încheiat jocul în fața blocului, am sfârșit de scris compunerea începută la școală. Am constatat însă că am terminat și caietul, așa că am spart pușculița ca să-mi cumpăr unul nou. Astfel, am isprăvit toate economiile, dar nu mi-am epuizat resursele, fiindcă bunicul are grijă mereu de mine.

2 Găsește un sinonim pentru cuvântul scris italic în propozițiile de mai jos.

a. Antrenamentul m-a *epuizat*. ____________

b. Mi-am făcut *valiza* pentru excursie. ____________

3 Menționează câte un sinonim al cuvântului *aspru* din propozițiile de mai jos.

a. Suprafața mesei de lemn era *aspră*. ____________
b. Carmen are părul *aspru*. __________ **c.** Stăpânul calului a avut o purtare *aspră* față de bietul animal. __________ **d.** Laurențiu vorbea pe un ton *aspru*. __________ **e.** Fetele și-au spus vorbe *aspre*. __________
f. Adi a primit o pedeapsă *aspră*. __________ **g.** Profesorul nu era un om *aspru*. __________ **h.** Bătea un vânt *aspru*. __________

4 Unește fiecare cuvânt din prima coloană cu sinonimul potrivit, din a doua coloană. Indică, în spațiul dat, ce părți de vorbire sunt sinonimele.

• a abrevia	• deștept	____________
• destin	• soartă	____________
• inteligent	• a prescurta	____________
• primul	• către	____________
• spre	• întâiul	____________

5 Indică un cuvânt sinonim pentru expresiile date.

• brâul cerului __________ • bătaie de joc __________
• într-o ureche __________ • mână de fier __________
• a face din țânțar armăsar __________ • a-și lua nasul la purtare __________

6 Găsește câte o expresie sinonimă cu cele de mai jos.

• a o lua la sănătoasa ____________________
• a nu-i fi boii acasă ____________________

Ce sunt antonimele

7 **Subliniază cu două culori perechile de antonime din textul de mai jos.**

a. Copiii mari sau mici au participat la cros.

b. Alina a alergat repede, pe când Remus a mers încet de-a lungul traseului.

8 **Unește cuvintele din prima coloană cu antonimele din a doua coloană. Indică, în spațiul dat, ce părți de vorbire sunt antonimele.**

• bun	• a coborî	________________
• fără	• cu	________________
• hărnicie	• lene	________________
• a urca	• rău	________________

9 **Încercuiește literele corespunzătoare perechilor care nu sunt antonime în exemplele date.**

a. a coase – a descoase
b. dar – cadou
c. a intra – a ieși
d. înflorit – neînflorit
e. justețe – injustețe
f. plăcut – neplăcut
g. speranță – nădejde
h. vesel – trist

Antonimele sunt cuvinte cu sensuri diametral opuse.
O pereche de antonime este compusă din părți de vorbire de același fel: substantive, adjective, verbe, prepoziții.

ex. 7; 8

Ca formă, antonimele pot fi total diferite (*tinerețe – bătrânețe*) sau mai apropiate (*atent – neatent*).

ex. 9

DIFICULTĂȚI

Nu toate sinonimele indicate în dicționare pentru un cuvânt pot fi folosite într-un anumit context. De exemplu, adjectivul *terminat* are ca sinonime cuvintele *extenuat, istovit, sleit*, dar acestea nu pot fi folosite decât pentru ființe și nu pot să înlocuiască adjectivul în propoziția: Filmul *terminat* acum mi-a plăcut. Nici adjectivul *epuizat* nu este potrivit în contextul propoziției date, deși acest adjectiv poate fi aplicat și la substantive care nu denumesc ființe. (Stocul *terminat* va fi completat.)

La fel, antonimele se stabilesc doar în context. De exemplu, în propoziția: Am luat în mână un bulgăre de pământ *uscat*., antonimul lui *uscat* este *reavăn, umed*, și nu *ud, igrasios*.

Exersez

1 **Subliniază sinonimele din textul de mai jos.**

„Priviră cu ochi fumurii și deznădăjduiți zările și văzură pretutindeni cenușa ploilor de toamnă. [...] Numai niște nebuni se pot hotărî s-o apuce așa, pe drumuri desfundate și sub cernerea sură, înspre Brăești."

Mihail Sadoveanu – *Ploaie, în păduri depărtate*

2 **Găsește un sinonim pentru cuvintele de mai jos, extrase din textul de la exercițiul 1.**

• deznădăjduit ________________ • drumuri ________________
• hotărî ________________ • înspre ________________

3 **Unește cuvintele din prima coloană cu sinonimul corespunzător din a doua coloană.**

• amabil	• iubit
• a da	• a apleca
• drag	• binevoitor
• a înclina	• clar
• pădure	• a oferi
• precis	• benefic
	• codru

4 **Subliniază sinonimele din seria următoare:**

• neastâmpărat • nebunatic • zbânțuit • zbârlit • zbârcit • zburdalnic • zdrăngănit • zdrelit • zglobiu • zurliu • zvăpăiat • zvânturat

5 **Grupează verbele sinonime date în tabelul de mai jos.**

• a apuca • a cățăra • a confisca • a dogori • a escalada • a frige • a incinera • a înhăța • a observa • a sesiza • a urca • a zări

a arde	a lua	a sui	a vedea

6 **Taie intrusul din seriile de mai jos.**

a. enorm • gigantic • imens • mare • minuscul
b. agitație • frică • panică • reflexie • teamă
c. chip • chiparos • față • figură • fizionomie

7 **Completează spațiile libere din propozițiile date cu unul dintre următoarele sinonime ale adjectivului *bun*: *delicios, mare, milos, priceput*.**

a. Cristina este o croitorească **bună**. ______________
b. Am mâncat o tartă **bună**. ______________
c. El este **bun** ______________ cu animalele abandonate.
d. A scris o **bună** ______________ parte din compunere.

8 **Indică un sinonim potrivit pentru verbul *a pune* în propozițiile date.**

a. Peste făină și ouă, **se pune** un pahar de zahăr. ______________ **b.** **Am pus** un timbru pe plic. ______________ **c.** Vaza **a pus**-o pe măsuță. ______________ **d.** Mama mi-**a pus** peste arsură unguent. ______________ **e.** Și-**a pus** pantofii noi pentru bal. ______________ **f.** Bunicul **a pus** roșii în grădină. ______________

9 **Precizează un sinonim pentru cuvintele *miros* și *sunet* în situațiile de mai jos.**

mirosul			
oțetului	florii	prăjiturii	gunoiului